

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Београд
412-42/2020

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 17492 датум: 27. мај 2020. г.

**НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА**

**Извештај о посети
Полицијској управи у Смедереву**

**Праћење спровођења препорука из Извештаја
Европског комитета за спречавање мучења и
нечовечних или понижавајућих казни или
поступака о посети Републици Србији из 2017. год.**

Београд, мај 2020. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

¹ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Полицијска управа у Смедереву (ПУ Смедерево) - седиште и саобраћајна полицијска испостава (СПИ)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	13. мај 2020. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење спровођења препорука из Извештаја о посети Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (СРТ) Републици Србији из 2017. године
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна посета, по Плану посета за 2020. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Ненајављена посета
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана Чланови тима: Марко Анојчић <i>Заштитник грађана/Одељење Националног механизма за превенцију тортуре</i>

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Иако је посета била ненајављена, сви полицијски службеници су остварили сарадњу са мониторинг тимом НПМ и омогућили остваривање мандата НПМ. Члановима мониторинг тима пружене су тражене информације, омогућен обилазак просторија и увид у затражену релевантну документацију о задржавању лица и примени полицијских овлашћења.

ТОК ПОСЕТЕ

Пре посете ПУ Смедерево, тим НПМ је у Окружном затвору у Смедереву обавио разговоре са више притвореника које су ухапсили полицијски службеници ПУ Смедерево. Потом је тим у седишту ПУ Смедерево представио план посете и указао на циљеве посете начелнику Одељења полиције, након чега је обављен обилазак просторија и увид у релевантну документацију. На крају, тим је обишао просторије за задржавање, које се налазе у СПИ и тамо извршио увид у документацију о задржавању лица.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА СРТ

1. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује органима Републике Србије да направе засебан складишни простор за све заплењене предмете у свакој полицијској станици, почев од седишта полицијских управа. Истовремено, они треба да обезбеде да сво оружје и други предмети заплењени током кривичних истрага буду унети у посебан регистар, и обележени на одговарајући начин (наводећи случај на који се односе) и одложени у засебан складишни простор. Заплењени уређаји за електро-шокове, боксери, палице за бејзбол, електрични продужни каблови, итд. никада не треба да се држе у просторијама у којима се саслушава или држи лице лишено слободе.

НАЛАЗ НПМ:

У седишту ПУ Смедерево, постоји посебна просторија намењена за чување одузетих предмета. У просторији је приметан недостатак полица за одлагање, али је просторија уредна, а предмети су означени тако да се могу повезати са књигом евиденције одузетих предмета и делом из ког потичу. Нису затечени неозначени предмети за које не постоје подаци из кога дела потичу. Одузете психоактивне супстанце чувају се у посебном сефу/металној каси.

Књига евиденције о одузетим предметима садржи следеће податке: назив предмета, датум одузимања предмета, име лица од кога је предмет одузет, опис предмета, име лица тј. полицијског службеника који је одузео предмет и из које је полицијске станице и број захтева за одузимање предмета.

Обиласком и прегледом канцеларија Одељења полиције тим НПМ је у орману у канцеларији број 20 затекао један нестандартни предмет (палицу), која је била необележена и за коју је добијено објашњење да је одузета од учиниоца дела.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Смедерево одузете предмете неће чувати у канцеларијама полицијских службеника, већ у за то намењеној просторији и сваки такав предмет ће на одговарајући начин обележавати и уносити у евиденцију.

2. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да се полицијски службеници редовно подсећају на ова основна начела, укључујући практичне вежбе. Надаље, свака употреба силе од стране службених лица за спровођење закона треба да буде правилно документована (опис чињеница, наведене све повреде, да ли је лице лишено слободе одведено у болницу, итд.).

НАЛАЗ НПМ:

Увидом у документацију утврђено је да од средстава принуде полицијски службеници најчешће примењују средства за везивање. Од почетка 2020. године евидентирано је 19 случајева употребе средстава принуде, од чега у једном случају употреба физичке снаге, у три случаја употреба физичке снаге и средстава за везивање, а у 15 случајева употреба средстава за везивање.

У свим предметима о употреби средстава принуде, пре свега физичке снаге у које је НПМ извршио увид, поступак оцене оправданости и правилности употребе средстава принуде спроведен је на прописани начин, на основу чињеница од значаја за оцену оправданости и правилности њихове употребе. Извештаји полицијских службеника о употреби средстава принуде су детаљни и пружају податке на основу којих је могуће дати такву оцену, будући да садрже детаљан опис догађаја, разлоге и законски основ за употребу средстава принуде, време, место, врсту и начин употребе средстава принуде, име лица према коме је средство употребљено, имена службеника који су употребили средство принуде, евентуалне последице употребе и друге прописане податке. Описи догађаја у извештајима обухватају радње лица приликом пружања отпора или

напада или покушаја бекства, начину упозорења лица да ће према њему бити употребљено средство принуде или разлозима због којих то није могло бити учињено, радњама лица након упозорења, започињању употребе средства принуде, радњама које је предузео полицијски службеник и начину на који је употребио средство принуде, престанку пружања отпора или другог основа за примену средстава принуде и престанку њихове употребе.

Евиденција о употреби средстава принуде се води у електронској и писаној форми. Уз документацију о примени средстава принуде се прилаже и службена белешка полицијског службеника, који је применио средства принуде, о томе да ли лице према коме је примењено средство принуде има примедби на поступање полицијских службеника. Ову белешку потписује и лице према коме је примењено средство принуде.

3. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет понавља своју препоруку да министар унутрашњих послова, директор полиције и начелници полицијских управа пошљу снажну поруку да је неадекватно поступање према лицима лишеним слободе противзаконито, непрофесионално и да подлеже одговарајућим санкцијама. Ову поруку треба понављати у одговарајућим временским размацама на нивоу полицијских управа. Надаље, надлежни органи треба да обезбеде да сви наводи о неадекватном поступању буду предмет истраге, и да виши службеници сnose командну одговорност за своје обавезе.

НАЛАЗ НПМ:

Ниједно од притворених лица са којима је НПМ обавио разговоре се није пожалио на неадекватно поступање од стране полицијских службеника.

Од почетка године је поднето 12 притужби на поступање полицијских службеника, од тога се 3 притужбе односило на неки облик злостављања (ударци у главу, увртање руке, увреде и слично). Према документацији која се налази у овим предметима, наводима из притужби је поклоњена потребна пажња, с обзиром да су прибављани извештаји, извршене провере и на други начин утврђиване чињенице у вези са спорним догађајем. Ове притужбе, са комплетним списима, су прослеђене Сектору унутрашње контроле, односно јавном тужилаштву, у складу са правилима притужбеног поступка.³

4. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије делују тако да обезбеде да криминалистички инспектори обављају своје дужности у складу са одговарајућим одредбама Законика о кривичном поступку. У ту сврху потребно је редовно организовати стручно оспособљавање за ове службенике, које треба да обухвати одговарајуће технике саслушања и истраге, као и спречавање неадекватног поступања. Уопштено говорећи, Комитет жели да буде обавештен о различитим елементима који чине саставни део ригорозне процедуре запошљавања полицијских службеника. Надаље, органи Републике Србије треба да успоставе наменске просторије за саслушање, опремљене аудио и/или видео опремом за снимање полицијских саслушања.

НАЛАЗ НПМ:

Криминалистички инспектори, осим кроз едукацију током школовања, нису похађали посебне обуке о техникама саслушања и понашања током саслушања. Обуке које су похађали поједини полицијски службеници односе се на поступање према малолетницима и спречавање насиља у породици, а у вези са наведеним поседују и сертификате. Ниједан полицијски службеник није похађао обуку за поступање према лицима са менталним сметњама.

³ Правилник о притужбеном поступку у Министарству унутрашњих послова ("Службени гласник РС", бр. 90/19), чл. 5.

НПМ похваљује чињеницу да је око 70 полицијски службеника похађало обуку која се односи на спречавање насиља у породици, а око 40 обуку која се односи се на поступање према малолетницима.

Утврђено је да не постоје наменске просторије за саслушање, опремљене аудио и/или видео опремом за снимање саслушања осумњичених, сведока и жртава/оштећених. Саслушање се обавља у канцеларијама полицијских службеника.

ПРЕПОРУКЕ из посете НПМ 2020. године

Министарство унутрашњих послова ће за полицијске службенике ПУ Смедерево организовати обуке о циљевима и техникама саслушања и понашању током саслушања.

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити наменске просторије за саслушање у полицијским станицама ПУ Смедерево и за потребе снимања саслушања опремити их одговарајућом техничком опремом.

Министарство унутрашњих послова ће за полицијске службенике организовати обуке о поступању према лицима са менталним сметњама.

У одговору о поступању по овим препорукама, НПМ би желео да од МУП добије детаљне и конкретне информације, и то:

1. Да ли је програмом стручних обука полицијских службеника за 2020. годину предвиђено спровођење обуке криминалистичких инспектора полицијских станица у саставу ПУ Смедерево о техникама саслушања приликом испитивања осумњичених? На који начин ће се обука спроводити? За колико криминалистичких инспектора ПУ Смедерево је планирано да похађају наведену обуку?
2. Да ли су за 2020. годину планирана и опредељена средства за опремање техничком опремом посебних просторија за саслушање лица у полицијским станицама ПУ Смедерево? Колико средстава је предвиђено за те намене? Опремање којих полицијских станица потребном техничком опремом за аудио и видео снимање поступака саслушања лица је планирано за 2020. годину?

5. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет позива органе Републике Србије да обезбеде да сва лица лишена слободе од стране полиције, из било ког разлога, добију право да обавесте блиског сродника или треће лице по свом слободном избору о својој ситуацији од самог почетка лишења слободе (тј. од тренутка довођења у полицијску станицу). Такође, задржана лица треба да добију повратне информације о томе да ли је блиски сродник или друго лице обавештено о чињеници да су задржана.

НАЛАЗ НПМ:

Према службеним наводима, лица лишена слободе се о томе да имају право да о њиховом лишењу слободе буде обавештен члан породице или блиско лице обавештавају на исти начин као и о праву на браниоца – усмено, приликом лишења слободе или довођења у ПС, као и путем писаног обавештења о правима, које им се уручује у ПС. Увидом у предмете о задржавању, утврђено је да се полицијски службеници обавештавају трећа лица о задржавању њиховог члана породице или блиског лица на број телефона који им дао задржано лице, а након обављеног телефонског разговора о томе дају повратну информацију задржаном лицу и у записнику о задржавању констатују да је обавештено треће лице и које, али не време када је то лице обавештено.

Лица са којима су обављени разговори су потврдила да је о њиховом лишењу слободе обавештена блиска особа.

Надлежни центар за социјални рад се обавештава уколико се задржава малолетно лице, уколико је лице задржано због насиља у породици, уколико је лице стављено под старатељство, као и уколико се лице лишено слободе само стара о малолетном или другом лицу. Службена лица су сарадњу са центром за социјални рад оценила као добру.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Смедерево ће у случајевима задржавања грађана у записник о задржавању унети податак о томе када је члан породице или блиско лице обавештено о његовом лишењу слободе.

6. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет позива органе Републике Србије да предузму кораке да обезбеде да се право приступа браниоцу делотворно примењује од самог почетка лишења слободе од стране полиције.

НАЛАЗ НПМ:

Према наводима полицијских службеника, сви грађани се упознају са њиховим правима, зависно од својства у ком долазе или су доведена, а под тиме се подразумева и право на приступ адвокату. Обавештење о праву на браниоца се даје прво усмено, тако да о том праву буду обавештена и лица која одбијају да узму или прочитају писано обавештење о правима, као и лица која су неписмена.

Сва лица са којима су обављени разговори су имали браниоца, по избору или по службеној дужности. У једном случају лице није желело да му се додели адвокат по службеној дужности, а није имао свог адвоката, па су му полицијски службеници помогли да пронађе адвоката из неке од оближњих адвокатских канцеларија.

НПМ похваљује проактиван приступ полицијских службеника у остваривању права ухапшеног на приступ браниоцу.

У документацији у коју је НПМ извршио увид се налазе писмена обавештења о правима доведеног/задржаног/ухапшеног лица (међу њима и право да узме браниоца који ће присуствовати саслушању), а присуство браниоца и околност да је осумњиченом омогућен поверљив разговор са њиме се констатују у записнику о саслушању. Са друге стране, о праву на браниоца по свом избору се обавештавају и грађани задржани на основу Закона о прекршајима⁴ (ЗОП) и Закон о безбедности саобраћаја на путевима (ЗОБС)⁵, али они ово право најчешће не користе.

7. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде да се начело лекарске поверљивости строго поштује у светлу горе наведених запажања. У том циљу и у складу са тим треба адекватно изменити и допунити Упутство о поступању полицијских службеника према доведеним и задржаним лицима.

НАЛАЗ НПМ:

У ПУ Смедерево се обавља обавезан лекарски преглед задржаних лица, пре почетка задржавања, а лекарски преглед се обавља и током задржавања ако то захтева задржано лице и обавља се у

⁴ "Сл. гласник РС", бр. 65/13, 13/16 и 98/16 - одлука УС.

⁵ "Сл. гласник РС", бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13 - одлука УС, 55/14, 96/15 - др. закон, 9/16 - одлука УС, 24/18, 41/18, 41/18 - др. закон, 87/18 и 23/19.

просторији поред дежурне, која је под видео надзором. У предметима су пронађене потврде лекара да је лице здравствено способно за задржавање. Према наводима, полицијски службеници не присуствују прегледу, изузев на захтев лекара, али стоје испред просторије у којој се обавља преглед, уз отшкринута врата, тако да могу да виде, али не и чују обављање прегледа. Сваки долазак лекара у полицијску станицу или одвођење лица лишеног слободе код лекара бележи се у записнику о задржавању, при чему се означава тачно време доласка лекара у станицу или време одвођења лица у здравствену установу. Лекарски извештај се не одлаже у предмет већ се даје лицу. У документацији у коју је тим НПМ извршио увид, нису затечени лекарски извештаји.

Лица су потврдила да им је омогућено да задрже лекарски извештај код себе.

8. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да се свим задржаним лицима обезбеде информације, укључујући и у писаном облику на одговарајућем језику који разумеју, о својим правима од самог почетка њиховог задржавања.

НАЛАЗ НПМ:

Лица са којима је тим НПМ обавио разговоре су навела да су добили писмена обавештења о својим правима и да им је омогућено да ове информације држе код себе. Такође, добијали су и држали код себе решења о задржавању и потврде о привремено одузетим, односно о враћеним предметима.

Увидом у документацију утврђено је да се при довођењу у полицијску станицу, лицу уручује писмено „Обавештење о правима доведеног лица“ а затим и „Обавештење о правима ухапшеног/осумњиченог“, што лице потписом потврђује. О правима која има током задржавања лице се обавештава када му се саопшти да ће бити задржан, такође писменим путем. Дешава се и да лица одбију да приме ово обавештење или да одбију да потписом потврде да су га примила. У таквим случајевима на писаном обавештењу о правима полицијски службеник бележи да је лице одбило да прими писано обавештење или да је одбило да потписом потврди да га је примило.

9. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму делотворне кораке за стварање јединственог електронског система евиденције о задржавању лица који је свеобухватан и делотворан за евидентирање горе наведених информација о времену које задржано лице проведе у полицијској станици.

НАЛАЗ НПМ:

Увидом у записнике о задржавању лица НПМ је утврдио да се поступа по наведеној препоруци. Постоји јединствен електронски систем евидентирања података од значаја за поступање према задржаном лицу и остваривању његових права током задржавања, у којем се евидентирају све информације о времену које задржано лице проведе у полицијској станици, као и све активности у вези са задржаним лицем.

10. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да се предузму кораци како би се обезбедило да просторије за задржавање у полицијским станицама буду оспособљене за боравак дужи од неколико часова и да се обезбеде услови у смислу услова и хигијене, добро осветљење, чиста ћебад и душеци. Комитет би желео да буде обавештен о корацима које ће органи Републике Србије предузети да се такво стање обезбеди у свим посећеним полицијским станицама.

НАЛАЗ НПМ:

Тим НПМ је посетио просторије за задржавање у СПИ Смедерево, у којој постоје две просторије за задржавање за по једно лице. Хигијена је на задовољавајућем нивоу, у просторијама постоји природно осветљење и дугме за позивање полицијских службеника које је у функцији. Вештачко осветљење чине неонске сијалице постављене изнад улазних врата и јачина вештачког светла је

задовољавајућа. Лежајеви су у опремљени постељином, а затечени делови постељине (ћебе или јастук) делују чисто. У просторијама постоји мокри чвор и лавабо са чесмом. Део са мокрим чвором је одељен преградним зидом тако да омогућава приватност лицу.

просторија за задржавање у СПИ Смедерево

Преко пута просторија, у истом ходнику, се налази метални орман у којем се чувају привремено одузети предмети од лица, за време док траје задржавање.

Обе просторије су покривене видео надзором. Надзор се обавља на монитору који је смештен у просторији дежурне службе. Видео записи се чувају око 30 дана. Полицијски службеници наводе да, поред тога, често обилазе задржана лица, што се види и из записника о задржавању.

Полицијски службеници СПИ и поред видео надзора у просторијама за задржавање, задржана лица обилазе више пута у току дана, што НПМ похваљује и истиче као пример добре праксе.

Тим НПМ је обавештен о томе да се задржавање лица, у случајевима у којима не постоје услови за задржавање у просторијама за задржавање обавља у радним просторијама у ПУ Смедерево ако задржавање траје до 12 часова. Од почетка године било је 8 случајева да су задржана лица боравила у канцеларијама полицијских службеника. Полицијски службеници су истакли да им наведено представља велики проблем јер је неретко реч о алкохолисаним лицима, што повећава ризик од инцидената и уједно омета рад полицијских службеника.

Уз разумевање околности да у појединим полицијским управама, полицијским станицама, и испоставама у њиховом саставу постоји недостатак адекватних просторија за задржавање, НПМ сматра да ово решење ни у ком случају не сме да буде трајног, већ привременог карактера, односно док се у организационим јединицама свих полицијских управа не обезбеди довољан број просторија за задржавање у складу са важећим стандардима. Задржаним грађанима је неопходно обезбедити боравак у адекватним и безбедним условима, а полицијским службеницима несметано обављања њихових послова.

11. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет понавља своју препоруку да треба предузети кораке да се обезбеди да сва задржана лица добијају воду и храну, укључујући бар један комплетан оброк, у одговарајућим временским размацама, као што је предвиђено прописима Републике Србије. Такође, лица задржана у полицији 24 часа или дуже треба да имају могућност да изађу у шетњу.

НАЛАЗ НПМ:

Свим задржаним лицима је доступна вода за пиће у просторијама за задржавање и обезбеђена исхрана. Први оброк задржаним лицима се обезбеђује након 6 сати, а уколико се задржавају дуже од 12 сати обезбеђују им се три obroка дневно, из полицијског ресторана који се налази у седишту ПУ. Ипак, исхрана свих лица, па и оних на задржавању до 48 часова, се састоји искључиво од конзервиране хране. У свим записницима о задржавању лица у које је мониторинг тим НПМ извршио увид затечени су подаци о томе да је лицу понуђен оброк, односно да је обедовало или да је одбило понуђени оброк.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2020. године

ПУ Смедерево ће свим лицима која се задржавају дуже од 12 сати обезбедити барем један комплетан оброк.

Задржана лица се не изводе на свеж ваздух током задржавања. Према речима полицијских службеника, за наведено не постоје услови.